

Analysis of Women's Victims in the novel “Sang-e Saboor”; Based on criminal sociology

Ali Molabeigi^{1*}, Seyyed Hesamoddin Seyyed Esfahani²

1. PhD candidate, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, AllamehTabatabai University, Tehran, Iran.

2- Assistant Professor, Department of Sociology and Criminology, Faculty of Arts and Social Sciences, University of Moncton, Moncton, Canada.

Citation: Molabeigi, A., & Seyyed Esfahani, S. H. (2022). Analysis of Women's Victims in the novel “Sang-e Saboor”; Based on criminal sociology. *Journal of Woman and Culture*, 13(50), 17-28.

DOR: 20.1001.1.20088426.1400.13.50.2.4

ARTICLE INFO

Received: 25.09.2021

Accepted: 11.12.2021

Corresponding Author:

Ali Molabeigi

Email:

keykhosrow71@yahoo.com

Keywords:

Women victimization
Sang-e Saboor novel
Criminal sociology

Abstract

The present study aimed to analyze the victimization of women in Sadegh Chubak Sang-e Sabur's (Good Listener) novel based on criminal sociology. The statistical universe was the mentioned work and the studied sample embraced the victim women of the novel. The research design was qualitative discourse analysis, and data was collected through note taking on index cards. The data was analyzed by content analysis method. The results showed that one of the current crises of human society is the growing violence and victimization of women. Abuse of women is considered a common problem in all countries of the world and has complicated consequences. This issue has been reflected in Iranian fiction, especially in the works of Sadegh Chubak, so that the main structure of his stories was vulnerable women. He tried to show the most important social harms of his time with a realistic view of the surrounding issues, especially in the novel Sang-e Sabour. Sadegh Chubak considered the women to be more at risk of violence than others. In the dimension of violence, he focused more on psychological violence in the private sphere and non-marital violence and economic exploitation in the public sphere. He attributed this, on the one hand, to the patriarchal social conditions of the reign and, on the other hand, to the common economic problems of the era, such as poverty and lack of suitable jobs. Therefore, concerning the doctrines of criminal sociology, this novel can be linked to the theory of daily activity and, lifestyle and it can be analyzed from criminological and sociological point of views.

Extended abstract

Introduction: Today, despite social and scientific advances, the problem of violence and victimization of women still hurts consciences and is referred to as an acute social problem. Modern literature has been somewhat abandoned from the one-dimensional view that had a masculine reading of women issues and life. It provides a more realistic reflection of the presence of women in society. In the meantime, literature did not reflect the inferior position of women in society; and on the one hand, it seeks to balance the unbalanced social relationship between men and women, and on the other hand, it seeks to show the oppression that is being perpetrated against this group. Sadegh Chubak was one of the writers who could not be indifferent to this issue in his stories. Chubak was one of the people who, in addition to paying attention to sociological issues, also considered the psychoanalysis features. This has led some of his works to be explored from a psychoanalytic perspective. He was one of the authors whose women have an active presence in his stories. Sange Sabur Chubak's novel is one of the greatest works of fiction; in such a way that some considered this novel as the basis of Iran's future storytelling and the first true experience in the field of mentalistic novels in Persian. Parts of this novel are so fascinating, amazing and magical that they are unique in the few decades of novel writing. In none of the researches in the field of literary criminology, of which sociology and literature are a part; not much attention has been paid to gender and women as a vulnerable group. In his stories, Chubak addressed social issues and harms such as murder, poverty, forced marriage, and the abuse of women. However, many years have passed since the story was told. But story analysis is useful for criminologists.

Method: The present study aimed to analyze the victimization of women in Sadegh Chubak Sang-e Sabur's (Good Listener) novel based on criminal sociology. The statistical universe was the mentioned work and the studied sample embraced the victim women of the novel. The research design was qualitative discourse analysis, and data was collected through note taking on index cards. The data was analyzed by content analysis method.

Results: The results showed that the main personages of Sadegh Chubak stories were the vulnerable women. He tried to show the most important social harms of his time with a realistic view of the surrounding issues, especially in the novel Sang-e Sabour. Sadegh Chubak considered the women to be more at risk of violence than others. Chubak's idea was not a purely descriptive but sought to trace the roots of violence against women. Therefore, in his etiological view, the main reason for this violence was the lack of adequate support and risky lifestyle of some those women. On the private sphere of life, he focused most on humiliating and insulting the women, while in the public sphere of victimization, he attributed most to economic exploitation and non-domestic violence. He had pointed out many issues such as economic exploitation, prostitution, and non-marital violence.

Conclusions: One of the current crises of human society is the growing violence and victimization of women. Abuse of women is considered a common problem in all countries of the world and has complicated consequences. This issue has been reflected in Iranian fiction, especially in the works of Sadegh Chubak. In the dimension of violence, he focused more on psychological violence in the private sphere and non-marital violence

and economic exploitation in the public sphere. He attributed this, on the one hand, to the patriarchal social conditions of the reign and, on the other hand, to the common economic problems of the era, such as poverty and lack of suitable jobs. Therefore, concerning the doctrines of criminal sociology, this novel could be linked to the theory of daily activity and lifestyle and it could be analyzed from criminological and sociological point of views. All of these could be examined based on criminological theories as routine activity theory and life course theories.

Authors Contributions: Ali Molabeigi The corresponding author, content compilation, content analysis, and submission and edit of the article. Dr Seyyed Hesamoddin Seyyed Esfahani, designer of the general framework and make the idea and edit of the article. This research is independent. All authors discussed the results, reviewed and approved the final version of the manuscript.

Acknowledgments: The authors consider it is necessary to thank and appreciate the individuals who contributed to this research.

Conflict of interest: In this study, no conflict of interest was reported by the authors.

Funding: The research did not receive any financial support.

تحلیل بزه‌دیدگی زنان در رمان «سنگ صبور» بر مبنای جامعه‌شناسی جنایی

علی مولایی^{۱*}، سید حسام‌الدین سید اصفهانی^۲

۱. دانشجوی دکترای حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
۲. استادیار گروه جامعه‌شناسی و جرم‌شناسی، دانشکده هنر و علوم اجتماعی، دانشگاه مونکتون، مونکتون، کانادا.

چکیده

هدف پژوهش حاضر، تحلیل بزه‌دیدگی زنان در رمان سنگ صبور صادق چوبک بر مبنای جامعه‌شناسی جنایی می‌باشد. جامعه شامل این اثر بوده و نمونه موردی پژوهش زنان بزه‌دیده در این داستان است. طرح پژوهش از نوع تحلیل گفتمان کیفی بوده و گردآوری اطلاعات از طریق فیش‌برداری صورت گرفته است. برای تحلیل داده‌ها نیز از روش تحلیل محتوا استفاده گردید. نتایج نشان داد که، یکی از بحران‌های کنونی اجتماع بشری، رشد روزافزون خشونت و بزه‌دیدگی زنان است. بدرفتاری با زنان در همه کشورهای جهان مسأله عمومی تلقی شده و دارای پیامدهای بفرنجی است. این موضوع در ادبیات داستانی ایران به ویژه آثار صادق چوبک نمود فراوانی داشته به گونه‌ای که شاکله اصلی داستان‌های وی را زنان آسیب‌پذیر تشکیل دادند. او با نگاهی واقع‌گرا به مسائل پیرامونی خود، به خصوص در رمان سنگ صبور سعی در نشان دادن مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی دوران خود داشته است. صادق چوبک زنان را بیش از دیگران در برابر خشونت، در معرض خطر دانسته است. او در بعد خشونت توجه خود را بیشتر بر خشونت روحی در عرصه خصوصی و خشونت غیرزناشویی و بهره‌کشی اقتصادی در عرصه عمومی قرار داده است. این امر را او از یک‌سو، ناشی از شرایط اجتماعی مردسالار آن دوران و از سوی دیگر معلول مشکلات اقتصادی رایج آن عصر چون فقر و نداشتن شغل مناسب می‌داند. از این‌رو با نگاه به آموزه‌های جامعه‌شناسی جنایی می‌توان این رمان را بر مبنای نظریه فعالیت روزمره و سبک زندگی پیوند زده و آن را تحلیل جرم‌شناسانه و جامعه‌شناسانه نمود.

کلیدواژه‌گان: بزه‌دیدگی زنان، رمان سنگ صبور، جامعه‌شناسی جنایی

مقدمه

امروزه علی‌رغم پیشرفت‌های اجتماعی و علمی هنوز معضل خشونت و بزه‌دیدگی زنان، وجدان‌ها را می‌آزارد و به عنوان یک مسأله حاد اجتماعی از آن یاد می‌شود. ادبیات جدید از نگرش تک بُعدی که خوانشی مردانه به مسائل و زندگی زنان دارد، تا حدی رها شده است و خود بازتاب و بازنمایی واقعی‌تری از حضور زن در اجتماع را ارائه می‌دهد.

در این میان ادبیات جایگاه فرودست زنان در جامعه را بر نمی‌تابد و از یک‌سو در پی متعادل ساختن رابطه اجتماعی نامتعادل زن و مرد بوده و از سوی دیگر به دنبال نشان دادن ستم‌هایی است که در حق این گروه صورت می‌گیرد. صادق چوبک از جمله نویسندگانی است که نتوانسته نسبت به این موضوع در داستان‌هایش بی‌تفاوت باشد. چوبک در سال ۱۲۹۵ دیده به جهان گشود. او در بوشهر و شیراز درس خواند و پس از فارغ‌التحصیلی به تدریس پرداخت. در دوران تحصیل زبان انگلیسی را فرا گرفت و چند قصه و داستان کوتاه را از انگلیسی به فارسی برگرداند. چوبک از دوستان نزدیک هدایت بود و حتی نگاهی نقادانه‌تر از او به اجتماع و آدم‌های اطراف خود داشت. از کتاب‌های او می‌توان به «خیمه شب بازی» (۱۹۴۶) و «چراغ آخر» (۱۹۴۶) اشاره نمود (Mir Abedini, 2017). می‌توان گفت، تا قبل از او جز هدایت در «علویه خانوم» هیچ نویسنده دیگری با چنین اهمیتی به زندگی زنان ولگرد، تریاکی و ... نپرداخته بود. این موضوع را چوبک به صراحت در داستان سنگ صبور آورده و آن را وظیفه نویسندگی خود می‌داند: «... اینا وجود دارن و نفس می‌کشن و زندگی‌شون همینه که می‌بینی و خودتم توشون هستی و باید همین طور که هس نشون‌شون بدی و زیون خودشونو تو دهن‌شون بذاری... و با ترازو خودشون وزن‌شون کنی. جامعه همه جور نویسنده می‌خواد، منم می‌شم نویسنده گداها» (Chubak, 1973). علاوه‌بر چنین کاری به طور تلویحی القا می‌کند، تا این وضعیت‌ها پابرجاست؛ این واقعیت‌های تلخ هم استمرار خواهد یافت (Payende, 2016). اگرچه او را نمی‌توان به عنوان یک جرم‌شناس و جامعه‌شناس قلمداد نمود، ولی با این حال ویژگی‌هایی همانند واقع‌گرایی، علت‌شناسی و نگاه ناتوالیستی او موجب نزدیکی اندیشه‌هایش با جرم‌شناسی و به ویژه جامعه‌شناسی جنایی می‌گردد. چوبک از جمله اشخاصی است که علاوه‌بر توجه به مسائل جامعه‌شناسی، به روان‌کاوی کارش هم می‌اندیشد. همین موضوع موجب گردیده است، تا برخی آثار او را از بُعد روان‌کاوی مورد کندوکاو قرار دهند (Yavari, 2008). او از جمله نویسندگانی است که زنان در داستان‌هایش حضوری فعال دارند. رمان سنگ صبور چوبک جزء بزرگ‌ترین آثار ادبیات داستانی به شمار رفته است، به گونه‌ای که برخی این رمان را زیربنای داستان‌نویسی آینده ایران و اولین تجربه درست در زمینه رمان‌های ذهنی در زبان فارسی می‌دانند (Pirooz, 2007). بخش‌هایی از این رمان چنان جذاب، گیرا و سحرانگیز است که در رمان‌نویسی چند دهه بی‌نظیر می‌باشد (Golshiri, 2018). در هیچ یک از پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه جرم‌شناسی ادبی که جامعه‌شناسی و ادبیات جزئی از آن است؛ توجه چندانی به مقوله جنسیت و زنان به عنوان یک قشر آسیب‌پذیر نشده است. چوبک در داستان‌هایش به مسائل و آسیب‌های اجتماعی همانند قتل، فقر، ازدواج اجباری و سوءاستفاده از زنان برخورد می‌نماید. اگرچه از زمان بازگو نمودن داستان سال‌های زیادی می‌گذرد. اما تحلیل داستان برای جرم‌شناسان دارای فایده است، چون آسیب‌های اجتماعی در داستان مطرح شده‌اند. در یک پژوهش این موضوع به اثبات رسیده که میزان خشونت علیه زنان ۹۲ درصد بوده است (Derakhshanpour, Mahboubi & Keshavarzi, 2014). چوبک با توصیف جزء به جزء واقعیت، بدون پرداختن به تحلیل کامل رخ داده‌ها، سبب آن شده است که متن در ذهن مخاطب ادامه یابد و پس از توصیف واقعیت و بیان عینی همه رخ داده‌ها، این مخاطب باشد که روابط علی و معلولی موجود میان پدیده‌ها را کشف کند (Talkhabi & Aghdaei, 2016). از این‌رو با نگاهی جرم‌شناسانه و جامعه‌شناسانه برای ردیابی علت‌های اصلی آسیب‌های اجتماعی در این داستان، قدمی برداشته شد و هدف پژوهش حاضر تحلیل بزه‌دیدگی زنان در رمان «سنگ صبور» صادق چوبک؛ بر مبنای جامعه‌شناسی جنایی می‌باشد.

روش

طرح پژوهش، جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

طرح پژوهش از نوع تحلیل گفتمان کیفی است. برخی تحلیل‌گفتمان را به هر تکنیکی برای استنباط نظام‌مند و عینی ویژگی‌های خاص پیام‌ها عنوان می‌کنند (Momeni Rad, 2013). در تحلیل گفتمان کیفی بیشتر به مضامین نهان متن توجه کرده و استنباط و استخراج معنا از آن را مدنظر خود قرار می‌دهد. جامعه شامل رمان سنگ صبور

صادق چوبک بوده و نمونه موردی پژوهش، زنان بزه‌دیده خشونت در این اثر هستند.

روش اجرا

برای بررسی و نمود بزه‌دیدگی زنان در زمان سنگ صبور صادق چوبک، ابتدا میزان و نمونه‌های موردی خشونت در عرصه خصوصی و عمومی انجام گرفت و آن‌گاه با روش تحلیل محتوا و بر مبنای نظریه‌های سبک زندگی و فعالیت روزمره به علت‌یابی آن پرداخته شد. گردآوری اطلاعات به شیوه‌ی کتابخانه‌ای و از طریق فیش‌برداری انجام گردید. پس از آن با تکیه بر یافته‌های زمان مذکور به بررسی بزه‌دیده‌شناسی خشونت علیه زنان پرداخته شد.

یافته‌ها

جنسیت اشخاص به عنوان یکی از عوامل مهم آسیب‌پذیری بیشتر آنان است که زنان را در جامعه آسیب‌پذیرتر از مردان می‌کند. خشونت در ابتدا امری بدیهی به نظر می‌رسیده ولی با این حال آن را رفتاری فردی و جمعی شمرده که تحت شرایط خاص بروز می‌کند و از نظر برخی دیگر، خشونت هر نوع رفتار خشنی است که از روی قصد و به منظور آسیب بر روی شخص دیگر انجام می‌شود (Shadmani, 2017). در یک تقسیم‌بندی ساده بر مبنای محل رخ دادن آن می‌توان از دو نوع خشونت خصوصی و خشونت عمومی یاد نمود. در این بخش سعی خواهد شد تا ضمن جداسازی این دو از یک دیگر نمونه‌های چنین خشونت‌هایی را در زمان سنگ صبور مورد اشاره و تحلیل قرار داده شد.

عرصه خصوصی خشونت علیه زنان

خانواده نخستین و پایدارترین نهاد اجتماعی بوده که هویت انسانی و جامعه‌پذیری فرد در آن شکل می‌گیرد. خشونت سلامت و امنیت خانواده را تهدید می‌کند. خشونت خانوادگی و خشونت علیه زنان در خانواده، شایع‌ترین شکل خشونت علیه آنان است که در آن رفتار خشن یکی از اعضای خانواده (معمولاً مرد) نسبت به یکی دیگر از اعضای خانواده (معمولاً زن) صورت می‌گیرد (Danesh, Sharbatian & Tawafi, 2017). گاهی ادعا می‌شود که زنان به اندازه مردان با همسر و یا کودکان خود خشن هستند اما واضح است که خشونت زنان محدودتر بوده و به احتمال اندکی موجب آسیب‌های ماندگار می‌شود. اگرچه آثار فیزیکی خشونت خانوادگی به طور معمول قابل مشاهده است اما در مقابل، گاهی خشونت خانگی دارای پیامدهای مخرب ناپیدا مانند دروغ گفتن، جدا کردن زن از کودک یا خانواده‌اش، انتقاد مداوم به او، تهمت زدن، وادار به ترک خانه و... هستند که از آن‌ها تحت عنوان خشونت پنهان یاد می‌شود. بدین ترتیب خشونت خانوادگی با ابعاد مختلف جسمی، روحی، جنسی، اقتصادی و... بروز می‌کند (Shadmani, 2017). بر اساس نتایج پژوهش‌های انجام گرفته، تجاوز و خشونت خانگی بیش از بیماری‌هایی چون سرطان‌های پستان، رحم و رویدادهایی مانند تصادف موجب از بین رفتن و تهدید سلامت زنان می‌شود (Mashhadi & Karami, 2020). بسیاری معتقدند خشونت خانوادگی علیه زنان هم‌چنان به عنوان ابزاری برای تداوم و تقویت فرمان‌برداری زنان از مردان، استفاده می‌شود. این موضوع از نسلی به نسل دیگر قابل انتقال بوده، به نوعی که پسران شاهد خشونت خانوادگی به احتمال زیاد نسبت به همسران خود چنین رویکردی داشته و دخترانی که شاهد خشونت علیه مادر خود بودند، بیشتر از دختران دیگر بزه‌دیده این جرم قرار خواهند گرفت (Rahgshaei, 2016). چوبک از جمله نویسندگانی است که شاهد خشونت در خانواده خود علیه مادرش بوده است. این موضوع از زبان خودش چنین تشریح می‌شود: «در نیمه کلاس دوم گرفتار مالاریای سختی شدم که مرا به شیراز فرستادند، پیش پدرم که زنی تازه گرفته بود...» (Salamat Azar, 2012). از این‌رو چوبک با الهام از زندگی خود، سعی در بیان معایب چنین زندگی که مملو از خشونت‌های مختلف بوده در آثار خود به ویژه سنگ صبور دارد. به گونه‌ای که از لحاظ کمیت و میزان توجه چوبک به انواع این نوع از خشونت‌ها به ترتیب خشونت روحی، جسمی و در انتها عاطفی مورد توجه قرار گرفته که هر یک از آن‌ها مورد بررسی مجزا قرار داده شد.

خشونت روحی:

فرهنگ شفاهی هر جامعه آیین تفکرات عمیق حاکم بر اذهان آن جامعه بوده که در کلام متبلور می‌شود. نمود کلامی خشونت علیه زنان در فرهنگ شفاهی مردم در خانواده می‌تواند به تحقیر و سرکوب زنان و دختران منتهی شود. در رمان سنگ صبور نمونه‌های فراوانی از خشونت‌های روحی به ویژه کلامی رخ می‌دهد. برای نمونه می‌توان به این عبارت اشاره نمود: «کاکل زری وقتی توی تشت افتاد، حاجی هولکی دوید، اول به ... نگاه کرد، اوووخ باورش شد که پسر نه دختر...» (Chubak, 1973). این شیوه برخورد پدر با فرزند نشان‌دهنده آن است که در جامعه آن زمان، داشتن فرزند پسر حُسن محسوب شده و فرزند دختر نوعی تحقیر و بار منفی چه برای فرزند و چه برای مادر را به دنبال داشت.

خیانت به همسر یکی دیگر از خشونت‌های روانی خانوادگی محسوب شده و چوبک با صرافت تمام آن را نشان می‌دهد که در آن زمان تعدد همسر و طلاق امر رایجی بوده و این موضوع موجب می‌شود که زنان هیچ‌گاه به زندگی خود با آسودگی نگاه نکنند: «...حتماً رفته زن دیگه گرفته. همیشه می‌دونستم یه زن دیگه می‌گیره. من راه و چاهی بلد نیستم. من نه سالشه زنشم. دوتا زن دیگه گرفته بود، طلاق داد و من رو گرفت» (Chubak, 1973). عبارت مذکور به ویژه قسمت «من راه و چاهی بلد نیستم»، نشان‌دهنده آن است که دلیل عمده چنین خشونت‌هایی عدم آگاهی زنان از حقوق خود می‌باشد. از دیگر مواردی که در داستان موج می‌زند، امکان برچسب‌زنی و توهین چه از سوی همسر و چه از سوی دیگر اعضای خانواده - برای مثال هوو - بوده که می‌تواند موجب ناراحتی روحی زنان را فراهم آورد. این موضوع از کلام هووی گوهر خطاب به شوهر قابل استنباط است: «کلات رو بذار بالاتر! کسی که دختر رخشور بیاره توی خونش نباید توقع نجابت ازش داشته باشه...» (Chubak, 1973). این موضوع اگر ادامه‌دار باشد و شدت بیشتری به خود بگیرد، گاه موجب طرد شدن زن از خانه می‌شود: «حاج اسماعیل شیره گوهر رو که خوب مکید، می‌زنه و بیرونش می‌کنه، می‌گه کاکل زری مال من نیس. بعد دست از پادرازتر با بچش میاد توی این خونه...» (Chubak, 1973).

چوبک از بین عوامل ایجادکننده خشونت روحی تأکید خود را بیشتر به انگ‌زنی و توهین قرار داده است. شاید دلیل چنین کاری از سوی او، نگاه جامعه آن دوران در برجسته‌سازی جنس برتر مردان از یک‌سو و از سوی دیگر زندگی چند خانواده و گاه چند همسر در یک خانه باشد، زیرا چنین زندگی میزان درگیری کلامی بین آن‌ها را افزایش می‌دهد.

خشونت عاطفی:

ازدواج رابطه‌ای حقوقی است که بر مبنای علاقه طرفین بنیان نهاده شده و آزادی افراد در انتخاب همسر نقش اساسی در پیدایش آن دارد. ازدواج اجباری موجب نادیده گرفته شدن آزادی اراده و حق تعیین سرنوشت شده و آن را به نقض فاحش حقوق بشر مبدل می‌سازد. به گونه‌ای که علاوه بر خشونت عاطفی، اختیار نداشتن در تعیین تعداد فرزند، قتل عمد، نشانه‌های خشونت روانی و... از جمله پیامدهای ازدواج اجباری شناخته می‌شود (Moghadasi & Ameri, 2016). چوبک در رمان سنگ صبور به خشونت عاطفی نیز توجه داشته است. او این موضوع را به صراحت مورد اشاره قرار داده و البته تأکیدش بیشتر بر ازدواج اجباری در دوران کودکی است. چوبک هنگامی که در مورد شخصیت اصلی داستان، گوهر، صحبت می‌کند، یادآور شده که در ۹ سالگی بدون پرسیدن نظرش به ازدواج شخصی مسن و پولدار به نام حاج اسماعیل که سه زن دیگر هم داشته در می‌آید: «از همه جا بی‌خبر، من فلک‌زده رو هول هولکی بندم انداختن و موم بردن، گربه شورم کردن و آوردن نشوندن پای سفره عقد» (Chubak, 1973).

خشونت جسمی:

زنان و دختران به خاطر بنیه ضعیفی که نسبت به مردان دارند، قربانی معمول خشونت جسمی هستند. چوبک این موضوع را مورد توجه قرار داده و یک مورد به قتل و ده مورد به خشونت‌های غیرقتل اشاره می‌کند. گوهر

نحوه‌ی برخورد حاج اسماعیل با دیگر زنانش را این گونه شرح می‌دهد: «حاجی به زن‌های دیگه‌اش خیلی بداخلاقی می‌کرد و اونا هم خیلی ازش می‌ترسیدن. برای این که بی‌هوا می‌زد... آگه کتکی رو که به اونا می‌زد به من می‌زد، من می‌مردم» (Chubak, 1973). اگرچه او نیز در ادامه داستان از خشونت بدنی در امان نمی‌ماند. با این حال با وجود بالا بودن این نوع از خشونت در جامعه آن دوران شاهد رجوع به دادگاه و شکایت از سوی این زنان وجود نداشته است. شاید دلیل آن از یک‌سوی ناآگاهی چنین زنانی از حقوق خود و نداشتن تمکن مالی مستقل و از سوی دیگر عدم حمایت نظام حقوقی از چنین زنانی باشد. امروزه نیز در خشونت خانگی، زنان به دلایلی چون وابستگی اقتصادی، کم‌سواد و بی‌سواد، فقر فرهنگی و مقصر دانستن خود یا ترس از مرتکب، خشونت‌های ارتكابی را گزارش نمی‌کنند (Rajjian, 2011).

عرصه عمومی خشونت علیه زنان

زنان به عنوان یکی از کنش‌گران اجتماعی در خارج از خانه نیز به فعالیت مشغول هستند. از این رو امکان رخ دادن خشونت در چنین فعالیت‌هایی نیز برای آنان قابل تصور است. سازمان ملل متحد به سال ۱۹۹۳ برای تعریف خشونت‌های مبتنی بر مالکیت نسبت به جنس مونث به توافق رسید و به عنوان «اعلامیه رفع خشونت علیه زنان» به تعریف خشونت پرداخت. در ادامه این اعلامیه، به احصای اعمال و اشکالی از خشونت همانند خشونت‌های غیر زناشویی، خشونت‌های مربوط به بهره‌کشی، آزار جنسی، منزوی ساختن در محل کار و خشونت ناشی از اعمال حاکمیت دولت اشاره نمود که منجر به خشونت علیه زنان می‌گردد و می‌توان از آن‌ها به عنوان خشونت‌های عمومی یاد نمود (Shad+ mani, 2017). از این رو اعلامیه مذکور دولت‌های عضو را مسئول پیشگیری از وقوع خشونت مبتنی بر جنسیت، پی‌گیری و مجازات مرتکبان، حمایت و غرامت از بزهدیدگان قرار می‌دهد (Goldscheid & Liebowitz, 2015).

هم‌چنین بر اساس کنوانسیون استانبول به سال ۲۰۱۱ در باب پیشگیری، مبارزه و خشونت علیه زنان، دولت‌ها موظفند که معاونت، مشارکت، اقدام به جرم و تحریک به ارتکاب جرائم مذکور را جرم‌انگاری کرده و قواعد مربوط را بدون توجه به نسبت میان بزهدیده و مرتکب پیاده کنند (Mashhadi & Karam, 2020). طبق نظر کنوانسیون فوق این حمایت‌ها شکل کلی و فراگیر داشته و تنها شامل اعمال اشخاص و حکومت‌ها نمی‌شود، بلکه عدم قانون، فقدان سیاست‌ها و نابرابری‌های اجتماعی که می‌تواند منبع خشونت محسوب شود را هم در بر می‌گیرد. خشونت عمومی در زمان سنگ‌سور نیز مورد توجه چوبک قرار داشته که به آن‌ها پرداخته می‌شود.

خشونت غیر زناشویی:

با این که زنان بیشتر در خانه بزهدیده می‌شوند اما با این حال آن‌ها به منزله بزهدیدگان اصلی خشونت‌های عاطفی بیرون از خانه در سراسر جهان شناخته می‌شوند (Rajjian, 2011). به گونه‌ای که آن‌ها مخاطب پیشنهادها، یک طرفه و همیشگی عاطفی، متلک‌ها، توهین‌ها و... که برای مخاطب آزاردهنده، خطرناک و گاه ترساننده هست، قرار می‌گیرند (Maggie & Gamble, 2003). از این رو آن‌ها ترجیح می‌دهند، خود را به ندیدن و نشنیدن بزنند و گرفتار یک نوع خشونت پنهان گردند. چوبک در داستان سنگ‌سور چنین نگاهی را قوت می‌بخشد. در باب خشونت روحی آن را با صرافت تمام هنگامی که گوهر فرزند خود کاکل‌زری را در سن یک سالگی به شاه چراغ می‌برد و با ضربه دست مردی خون دماغ می‌گردد؛ بیان می‌کند: «اووخ توی صحن همه دورش گرفتن. همه داد می‌زدن. واسه چی بچه حروم‌زاده رو بردی پابوس آقا که مشتت واز بشه؟» (Chubak, 1973). یا در باب خشونت جسمی نیز مادر احمدآقا، راوی داستان، هنگامی که شوهرش او را طلاق می‌دهد، در برابر اصرار تخلیه خانه از سوی برادر شوهر مقاومت کرده و در نتیجه با این صحنه روبه‌رو می‌شود: «اون وقت عموم بی‌هوا چک گذاشت تو صورت منم» (Chubak, 1973). با این که چوبک نیز مقدار خشونت بیرون از خانه را کمتر از درون خانه می‌داند، ولی خشونت جسمی به ویژه قتل در بیرون از خانه را به مراتب بیشتر عنوان کرده است.

تقسیم کار نابرابر:

تخصیص دستمزد ناچیز به زنان به ازای کار سخت و طولانی از مصداق‌های خشونت اقتصادی علیه زنان در حوزه عمومی به شمار می‌رود. زنان نسبت به مردان در جامعه از منابع مادی، منزلت اجتماعی، قدرت و فرهنگ‌های خودباوری کمتری برخوردارند (Narcissus, 2015). چنین موضوعی در خصوص زنان داستان چوبک هم صدق می‌کند. همگی آن‌ها از قشر ضعیف جامعه انتخاب شده‌اند. چنین زنانی یا خانه‌دار بوده و یا آن‌که مجبور به کار هستند. کارهای آن‌ها نیز به طور غالب در قبال دستمزد ناچیز به ازای کارهای سخت می‌باشد. برای مثال گوهر در سن کودکی به همراه مادر مجبور به رخت‌شویی بوده: «از کوچکی با منم می‌رفتم خونه مردم. ننه رخت‌شویی می‌کرد... من کمکش می‌کردم. او چنگ می‌زد و من نشسته آب می‌کشیدم و پهن می‌کردم» (Chubak, 1973). دلیل آن‌که چوبک تنها به این گونه موارد در بُعد اقتصادی خشونت توجه نموده، آن است که وقایع داستان در سال ۱۳۱۳ رخ می‌دهد و در آن سال‌ها به معنای واقعی کلمه صنعتی شدن در ایران معنایی ندارد تا رابطه کارگر و کارفرما به معنای مدرن صدق کند.

تحلیل بزه‌دیدگی خشونت علیه زنان در رمان سنگ صبور بر مبنای جامعه‌شناسی جنایی و جرم‌شناسی نظری

رویکرد علت‌شناسانه به مقوله بزه‌دیدگی و بزه‌کاری، ریشه در جرم‌شناسی دارد. جرم‌شناسی چنان‌که گفته‌اند، علمی است که به مطالعه پدیده مجرمانه، علل ارتکاب جرایم و چگونگی بزه‌دیدگی و آثار آن بر جامعه و خود قربانی می‌پردازد (Najafi Abrandabadi, 2012). همان‌طور که در این تعریف مشخص است، یکی از محورهای جرم‌شناسی بررسی دلایل بزه‌دیدگی اشخاص می‌باشد. انواع مختلف خشونت چه در سطح خانوادگی و چه در سطح عمومی به وفور در جامعه ایرانی سال ۱۳۱۳ که داستان سنگ صبور آن را روایت می‌کند، رخ داده است. دلایل بزه‌دیدگی خشونت علیه زنان بر مبنای نظریه سبک زندگی و فعالیت روزمره به عنوان نظریه‌های خاص حوزه بزه‌دیدگی بهتر می‌تواند مورد تبیین قرار بگیرد. بر مبنای این نظریه‌ها، بزه‌دیدگان جرایم با دقت و احتیاط توسط بزه‌کاران شناسایی و انتخاب می‌شوند (Shahi-deh, 2014). با این‌که این دو مفهوم به صورت جداگانه در حوزه نظریه‌های فرصت مجرمانه مطرح می‌شوند، اما در حوزه بزه‌دیدگی شناسی با توجه به نزدیکی بسیار مفاهیم می‌توان آن‌ها را یک‌جا مورد بررسی قرار داد (Rayejian, 2013). بر مبنای نظریه شیوه زندگی برخی از اشخاص و گروه‌ها پیش از دیگران در معرض جرم قرار دارند. این موضوع بستگی به شیوه و سبک زندگی انسان‌ها دارد، هرچه قدر یک شخص شیوه زندگی بازتری داشته باشد، یعنی فعالیت‌های شغلی، تفریحی و اوقات فراغت وی در خارج از خانه بیشتر باشد، در دسترس و در نتیجه بیشتر در معرض بزه‌دیدگی خواهد بود (Shahideh, 2014). تغییر در شیوه سبک زندگی، میزان بزه‌دیدگی را افزایش داده است، زیرا اجتماع انباشتی از مجرمان برانگیخته‌ای است که آماده ارتکاب جرمند، از این‌رو پایین بودن سطح ایمنی و محافظت، آماج مناسبی را برای بزه‌کاران فراهم می‌کند (Burgess, Cheryl & Arraberts, 2012, Translated by Malek Mohammadi, 2016). بر مبنای نظریه فعالیت روزمره برای آن‌که جرمی ایجاد شود، نیازمند سه مولفه خواهد بود: حضور بزه‌کار با انگیزه، در دسترس بودن اهداف مناسب و عدم وجود مراقبت و نظارت. پس در صورتی که تعداد بزه‌کاران با انگیزه افزایش و آن‌ها را در معرض اهدافی که محافظت کافی از آن‌ها نمی‌شود، قرار دهیم به احتمال زیاد بزه رخ خواهد داد (Siegel, 2017). در حوزه‌ی جامعه‌شناسی نیز، به مسأله اهداف مناسب توجه ویژه‌ای شده است. جامعه‌شناسی به نام (Carol Brook Gardner 1980): اولین بررسی‌های دانشگاهی را در مورد مزاحمت‌های خیابانی انجام داد. وی مزاحمت خیابانی را ناشی از این تفسیر مردان که زنان به خصوص زنان جوان، هرگاه همراهی نداشته باشند، زیر فرمان آنان هستند، تعریف نمود (Riahi & Lotfi Khachki, 2015).

در رمان سنگ صبور می‌توان کشته شدن گوهر و دیگر زنان و مردان توسط سیف‌القلم را بر مبنای نظریه‌های سبک زندگی و فعالیت روزمره مورد تحلیل و ارزیابی قرار داد. شاهد چنین ادعایی را می‌توان این گفتار که توسط یکی از زنان همسایه خطاب به احمدآقا گفته شده است، قرار داد: «خیر از جونیت بینی یه سری بزنی باین شیخ محمود ببین گوهر رو این بار بکی داده‌تش که هیچ‌اش خبر نداریم. این کاکل زری دیشب مثل مرغ سرکنده خواب به چشمش نرفت... اما این بچه بی‌کس چه گناهی داره؟» (Chubak, 1973). این گفتار نشان‌دهنده سبک زندگی پرخطر چنین زنانی بوده که آن‌ها را در معرض خطر بزه‌دیدگی قرار می‌دهد. نظریه فعالیت روزمره هم به خوبی در باب قتل زنان قابل ردیابی است. علاوه بر سبک زندگی این گروه، می‌توان از این گفتار همسایه بزه‌دیده بودن مناسب گوهر را

برداشت نمود: «درسه که از خونیه حاجی چیزی نیاورده اما اون دو سالی که زن مشدی رمضان حناساب بود، خیلی چیز جم کرد. اما حیف که النگوهای طلاش همیشه تو دستشه و از خودش جداشون نمی‌کنه» (Chubak, 1973). این که این موضوع برای بزه‌کار امری مهم محسوب می‌شود را در حسرت سیفالقلم می‌توان دید: «حیف که یادم رفت، آن انگشتر طلا را از دست خانم بیرون بیارم...» (Chubak, 1973). نبود محافظ نیز عاملی مهم برای سیفالقلم محسوب می‌گردد. او این موضوع را به صراحت در خصوص این که چرا همسر خود را به قتل نمی‌رساند، بیان می‌کند: «چه قدر دلم می‌خواست می‌تونستم این ماه‌ز زخم را هم مثل یکی از شما بکشم. اما جز کتک زدنش چاره‌ای ندارم. تو خیال می‌کنی تنها تو هستی که از شوهرت کتک می‌خوری؟ من هر شب ماه‌ز را بقصد کشت می‌زنم. اما می‌ترسم بکشمش و کس و کارش بفهمند و مرا لو بدهند» (Chubak, 1973). از عبارتهای گفته شده نباید چنین برداشت شود که شخصیت‌هایی همانند سیفالقلم تنها در داستان‌ها معنا می‌یابد. چنین برداشتی اشتباه است، زیرا در عالم واقعی نیز چنین شخصیت‌هایی چه در گذشته و چه در حال وجود دارند (Rahgshaei, 2016).

بحث و نتیجه‌گیری

اشخاصی که در یک جامعه زندگی می‌کنند به عنوان سرمایه‌های آن جامعه به حساب می‌آیند. پیشرفت یک جامعه نیازمند توجه به منابع انسانی و فراهم کردن شرایط رشد اجتماعی آن‌هاست. رُمان سنگ‌صبور یکی از آشکارترین و برجسته‌ترین نمونه‌های ناپهنجاری و نابسامانی جامعه ایرانی است. چوبک در این اثر ما را از آشفتگی‌ها و پریشانی‌های پیرامون مان آگاه می‌سازد. این رُمان داستان غم‌انگیز سرکوفتگی‌ها، راندگی‌ها و بی‌بهرگی‌های اشخاص است. چوبک با خلق برشی از روابط اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و خانوادگی نابسامان آن دوران که برخی از آن‌ها هم‌چنان در جوامع فعلی دیده می‌شود، سعی در بیان خشونت‌های مختلفی داشته که در ابعاد جسمی، جنسی، روانی و اقتصادی در عرصه خصوصی و عمومی بر زنان تحمیل می‌شود. هم‌چنین آن‌گاه او به ریشه‌یابی علت‌های چنین خشونت‌هایی نیز می‌پردازد. او از میان خشونت‌های خصوصی تأکید خود را بیشتر بر روی خشونت‌های روحی علیه زنان و در عرصه عمومی بر روی خشونت‌های غیرزناشویی و بهره‌کشی اقتصادی قرار داده است. نگاه ناتورالیستی و واقع‌گرای چوبک موجب می‌گردد، اندیشه‌های او گاه با برخی از اندیشه‌های جرم‌شناسان امروزی همانند نظریه‌های فعالیت روزمره و سبک زندگی تطابق و هم‌خوانی داشته باشد. چوبک به فاصله‌های طبقاتی، جامعه مردسالار و معرفی آن به عنوان عامل بزه‌دیدگی ساختاری و حتی بزه‌کاری زنان توجه داشته، هم‌چنین وی با بیان خصوصیات روانی و فکری اشخاص از یک‌سو و بیان شرایط پیرامونی و محیط زندگی‌شان از سوی دیگر به نوعی تداعی گر نظریه‌های انتخاب عقلانی چون سبک زندگی و فعالیت‌های روزمره بوده است. داستان‌های رئالیستی و ناتورالیستی، در پیچه جدیدی را در حوزه مطالعات بین رشته‌ای ادبیات و حقوق می‌گشاید. تحلیل این آثار از منظر جرم‌شناسی و یا جامعه‌شناسی جنایی، می‌تواند نظریه‌ها یا اندیشه‌ها را به طور ملموس‌تر در پرتو داستان حقیقی یا ساختگی، به جامعه علمی تقدیم نماید. مقاله حاضر، تنها بخشی از تحلیل برخی از نظریه‌های جرم‌شناسی و جامعه‌شناسی جنایی را در خصوص رُمان سنگ‌صبور به جامعه علمی عرضه داشته است.

سهام مشارکت نویسندگان: علی مولاییگی: تدوین محتوا، تحلیل مطالب، ارسال و اصلاح مقاله، نویسنده مسئول. دکتر سید حسام‌الدین سیداصفهان‌ی: طراحی، ایده‌پردازی و اصلاح مقاله. این مقاله، پژوهشی مستقل است. همه نویسندگان نتایج را مورد بحث قرار داده و نسخه‌ی نهایی را بررسی و تأیید کردند.

سپاسگزاری: نویسندگان مراتب تشکر خود را از همه کسانی که با نقد و مشورت خود در تکمیل این پژوهش مؤثر بوده‌اند، اعلام می‌دارند.

تعارض منافع: در این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

منابع مالی: این پژوهش از منابع مالی خاصی برخوردار نبوده است.

References

- Burgess, A., Cheryl, R., & Arraberts, A. (2012). *Victimology, theories and applications*. Translated by Malek Mohammadi, H. (2016). Tehran: Mizan. URL: <https://www.gisoom.com/book/11266404>
- Chubak, S. (1973). *Sange sabour novel*. Tehran: Javidan Publishing. [Persian] URL: <https://dehlinks.ir/fa/book/romance/book/19180>
- Chubak, S. (2019). *The last light*. Tehran: Jame Daran. URL: <https://www.iranketab.ir/book/12264-the-last-alm>s
- Chubak, S. (2020). *The puppet show*. Tehran: Jame Daran. URL: <https://www.iranketab.ir/book/6372-the-puppet-show>
- Danesh, P., Sharbatian, M. H., & Tawafi, P. (2017). Sociological analysis of domestic violence against women and Its relationship with the feeling of security at home (Case Study of Women aged 18-54 in Mianeh City). *Strategic Research in Security and Social Order*, 6(16), 47-72. [Persian] URL: http://jzv.j.miau.ac.ir/article_793.html
- Derakhshanpour, F., Mahboubi, H., & Keshavarzi, S. (2014). Prevalence of domestic violence against women in bandar abbas. *Journal of Gorgan University of Medical Sciences*, 16(1), 126-131. [Persian] URL: <https://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?id=213969>
- Goldscheid, J., & Liebowitz, D. (2015). Due diligence and gender violence: Praising its power and its perils. *Cornell International law Journal*, 48(2), 301-342. URL: <https://scholarship.law.cornell.edu/cilj/vol48/iss2/2>
- Golshiri, H. (2018). *Garden in the garden*. Tehran: Niloufar Publications. [Persian] URL: <https://www.iranketab.ir/book/13498>
- Maggie, H., & Gamble, S. (2000). *Culture of feminist theories*. Translated by Qara Daghi, F., Ahmadi Khorasani, N., & Mohajer, F. (2003). Tehran: Tose'e Publications. URL: <https://www.gisoom.com/book/11063899>
- Mashhadi, A., & Karami, M. (2020). Protection of women against violence in the light of the 2011 istanbul convention on the prevention and combating of violence against women. *Journal of Public Law Studies*, 50(2), 737-755. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/420043>
- Mir Abedini, H. (2017). *One hundred years of Iranian Fiction*. Tehran: Cheshmeh Publishing. [Persian] URL: <https://www.iranketab.ir/book/13418-100-years-of-iranian-writing>
- Moghadasi, M.B., & Ameri, Z. (2016). Forced marriage, from prohibition to criminalization. *Doctrines of Criminal Law*, 12(13), 169 – 198. [Persian] URL: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1238808>
- Momeni Rad, A. (2013). Qualitative content analysis in the mirror of research; nature, stages and validity of results. *Quarterly Journal of Educational Measurement*, 4(14), 187-222. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/337710>
- Najafi Abrandabadi, A.H. (2012). *Discussions in criminal sciences (Lectures)*. by Ebrahimi, Sh. [Persian] URL: <http://www.lawtest.ir>
- Narcissus, E. (2011). *Gender Anthropology*. Translated by Nourizadeh Chegini, B. (2015). Tehran: Afkar Publishing. URL: <https://www.gisoom.com/book/1787042>
- Pirooz, G. (2007). Themes of Sadegh Chubak's stories based on the novel Sang-e Sabour. *Journal*

- of Humanities, 54(2), 287-308. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/226380>
- Payende, H. (2016). *Short story in Iran (realist and naturalist stories)*. Tehran: Niloufar Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11657433>
- Rahgshaei, H. (2016). The role of government intervention in domestic violence against women from a human rights perspective. *Studies on the Protection of Women's Rights*, 2(4), 121-149. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/366532>
- Raijian, M. (2011). *Supportive victimology*. Tehran: Published by Justice. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1769903>
- Rayejian, M. (2013). Introducing general theory of victimology in criminal sciences. *The International Journal of Humanities*, 20(3), 53-79. URL: <https://www.researchgate.net/publication/332864714>
- Riahi, M.I., & Lotfi Khachki, T. (2015). Social analysis of factors affecting the harassment of women and girls in the street (Case Study of Female Students of Mazandaran University). *Strategic Research in Social Issues of Iran*, 13(2), 69-88. [persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/360778>
- Salamat Azar, R. (2012). A study of sadegh chubak's sange sabour novel according to his short stories. *Scientific and Research Journal of Persian Language and Literature. Islamic Azad University. Fasa Branch*, 3(1), 97-115. [Persian] URL: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=232090>
- Shadmani, M. (2017). Analysis and study of violence against women (Case Study of Women in Europe). *Quarterly Journal of Women's Rights Protection Studies*, 3(9), 61-86. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/375334>
- Shahideh, F. (2014). *Victimology (the role of the victim in committing a crime and determining punishment)*. Tehran: Majd Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11462832>
- Siegel, L. J. (2017). *Criminology: the core*. Wadsworth: Cengage Learning. URL: <https://www.amazon.com/Criminology-Core-Larry-J-Siegel/dp/1337557714>
- Talkhabi, M., & Aghdaei, T. (2016). Sadegh chubak's naturalistic report on the image of a woman in Sang-e-Sabour (feminist critique of Sang-e-Sabour). *Baharestan Sokhan*, 13(32), 157-180. [Persian] URL: <https://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=276357>
- Yavari, H. (2008). *Psychoanalysis and literature "Two texts, two people, two worlds" from Bahram Gore to the narrator of the blind owl*. Tehran: Sokhan Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1486976>